

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПОБУДОВИ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНОГО АВТОБІЗНЕСУ

Болгар О. В.

У статті визначено значення криміналістичної характеристики у побудові методики виявлення та розслідування кримінального автобізнесу. Окреслено основні підходи, напрацьовані у криміналістичній науці щодо побудови характеристики окремих видів злочинів. Відзначено особливу цінність діяльничого підходу до побудови такої характеристики, та визначено поняття “злочинна діяльність у сфері кримінального автобізнесу”. Запропоновано структуру криміналістичної характеристики кримінального автобізнесу, яка містить такі елементи, як типова характеристика осіб й організованих злочинних угруповань, предмет злочинного посягання та обстановка вчинення злочинів, технологія злочинної діяльності.

Ключові слова: кримінальний автобізнес, характеристика злочинів, характеристика кримінального автобізнесу.

В статтє определено значение криминалистической характеристики в построении методики выявления и расследования криминального автобизнеса. Определены основные подходы, наработанные в криминалистической науке по построению характеристики отдельных видов преступлений.

Отмечено особую ценность деятельностного подхода к построению такой характеристики, и определено понятие “преступная деятельность в сфере криминального автобизнеса”. Предложена структура криминалистической характеристики криминального автобизнеса, которая содержит такие элементы, как типичная характеристика лиц и организованных преступных группировок, предмет преступного посягательства и обстановка совершения преступлений, технология преступной деятельности.

Ключевые слова: криминальный автобизнес, характеристика преступлений, характеристика криминального автобизнеса.

The article defines the significance of criminalistic characteristics of building methods of detection and investigation of criminal automobile business. The basic approaches are described which are elaborated in criminalistic science concerning building specific types of characteristics of crimes. Particularly valuable activity approach to building such characteristics is outlined, and the concept of “criminal activity” in criminal automobile business is defined. The structure of criminalistic characteristics of automobile business, which includes items such as a typical characteristic of individuals and organized crime groups, the subject of a criminal assault and conditions of criminal technology are proposed.

Keywords: Criminal automobile business, description of crimes, criminal characteristics of automobile business.

Постановка проблеми. На сьогодні загальноовизначеною є та теза, що розроблення методики розслідування певного виду злочину може базуватися виключно на його характеристиці. Природа характеристики злочинів, її практичне та наукове значення для криміналістики

визначається теорією даної галузі наукового знання, безпосереднім предметом її вивчення, виходячи із об’єкта пізнання та особливостей його відбиття. Об’єктом дослідження криміналістики прийнято вважати, по-перше, злочинну діяльність, результати вивчення якої повинні узагальнюватися у відповідних характеристиках, та, по-друге, практику розслідування й запобігання злочинам, результати вивчення якої узагальнюються, науково обробляються та пропонуються користувачам у вигляді відповідних методик і рекомендацій [1, с. 89-90].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такі провідні вчені-криміналісти, як В. П. Бахін, Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, І. А. Возгрін, В. О. Коновалова, В. К. Лисиченко, М. В. Салтевський, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, формулюють криміналістичну характеристику злочинів як систему або модель системи типових, узагальнених, зведених відомостей (інформації) про вид або групу злочинів [див.: 2-7], значення якої полягає в тому, що вона є структурним елементом окремої методики розслідування злочинів, яка відіграє роль матриці, що накладається на конкретний випадок і дозволяє побудувати його ймовірну модель [8, с. 688], а найістотнішими ознаками криміналістичних характеристик, на яких наголошують автори, є: а) сукупність узагальненої інформації про ознаки певного виду злочинів; б) установлення і врахування закономірностей між такими ознаками; в) призначення для використання в розслідуванні певних видів злочинів [9, с. 61].

Окреслення цілей роботи. Завданням статті є визначення поняття “злочинна діяльність у сфері кримінального автобізнесу” та структури криміналістичної характеристики останнього.

Виклад основного матеріалу дослідження. Таким, що надав категорії “криміналістична характеристика злочину” власного, притаманного лише цій галузі наукового знання сенсу, став діяльничий підхід до вивчення проблем злочинності. Він, з одного боку, актуалізувався ще на етапі становлення криміналістики в роботах Г. Ю. Манса, І. М. Якимова, С. О. Голунського, Г. К. Рогінського, які вказували на два полюси в об’єкті вивчення криміналістики - злочинну діяльність та діяльність із розслідування злочинів. З іншого боку, сучасне розуміння цього інституту криміналістики сформульовано А. В. Дуловим, Н. С. Карповим, В. І. Куліковим, М. В. Салтевським, Л. Д. Самігіним, В. В. Тіщенко, М. П. Яблоковим [докладно див.: 10; 11; 12; 13, с. 33; 14, с. 86-87; 15].

Зокрема Н. С. Карпов звернув увагу на тому, що злочинна діяльність як категорія є змістовно більш ширшою, ніж поняття “злочин”, “злочинна поведінка”, “механізм злочину” і включає їх як окремі складові. Злочин їм визначено як одиничне явище, злочинність - загальне, а злочинну діяльність - як прояв і відбиток соціальної сутності злочинів і злочинності, соціальний елемент життєдіяльності суспільства [10; 11, с. 10-11].

М. В. Салтевський, Л. Д. Самігін, М. П. Яблоков виділяють такі змістовні елементи злочинної діяльності як мета, об’єкт, суб’єкт, засоби та процес [6, с. 86-87; 16, с. 19-26]. Метою злочинної діяльності є забезпечення

умов існування осіб, які нею займаються, а її об'єктом - те, на що вона спрямована задля реалізації своїх цілей: предмети матеріального світу, люди та правові відносини. Суб'єкт злочинної діяльності має чітку антисупільну спрямованість особистості, відповідні знання, уміння, навички, риси характеру. До засобів учинення злочинів у традиційному розумінні (матеріальні предмети, призначені для досягнення певного результату впливу на конкретний об'єкт та заходи психологічного й іншого характеру, покликані забезпечити досягнення мети без застосування безпосередніх знарядь праці) у злочинній діяльності додаються як способи вчинення злочинів, так і сама організація злочинних угруповань [докладно див.: 10]. Мета діяльності завжди співвідноситься із засобом її реалізації, а засіб слугує меті, виконує те призначення, ті функції, що обумовлені метою [17, с. 68]. Процес злочинної діяльності містить: 1) створення умов для здійснення злочинної діяльності; 2) підготовку та вчинення злочинів; 3) маскування злочинної поведінки та приховування слідів вчинених злочинів; 4) реалізацію (збут і використання) одержаного в результаті злочинної діяльності; 5) заходи із забезпечення життєздатності угруповання [18].

Професор В. В. Тіщенко суттєво доповнює знання про зміст злочинної діяльності шляхом віднесення до неї категорій "результат" та "наслідки" такої діяльності. Під результатом злочинної діяльності, оцінка якого надає можливість робити висновок про ступінь злочинної кваліфікації, професіоналізму, організованості, уміння протидіяти слідчим органам, про мотиви, завдання та цілі злочинців, їх домінуючий, проміжний та кінцевий характер, автор розуміє матеріальне втілення інтересів суб'єкта у вигляді незаконно придбаних благ в основному майнового характеру, що спонукали його до злочинної діяльності, її кінцевий продукт. Суб'єкт оцінює результат своєї діяльності як позитивний, якщо він цілком або хоча б частково збігається з поставленою метою, і як негативний, якщо він не призвів до досягнення такої мети. У свою чергу, під наслідками злочинної діяльності розуміються всі зміни, що відбулися в навколишньому середовищі, у фізичному, психічному й матеріальному стані осіб (злочинців, потерпілих, свідків), а також у їхній свідомості, що відбиває механізм кожного її епізоду [див.: 19, с. 32-34].

Саме такий підхід до розуміння поняття "злочинної діяльності" надає нам можливість сформулювати авторське визначення цього феномену у сфері кримінального автобізнесу. Така діяльність розуміється нами як активний протиправний вплив організованих злочинних угруповань на правовідносини, пов'язані з правом власності на автотранспорт, та на окремих осіб - суб'єктів цих правовідносин, здійснюваний за допомогою засобів такої діяльності (методів, прийомів, знарядь) шляхом протиправного, з метою матеріального збагачення, вилучення будь-яким способом автотранспортного засобу, його наступної легалізації та збуту, вчинення інших злочинів і правопорушень, спрямованих на досягнення інтересів у цій сфері, що в своїй сукупності передбачає отримання злочинцями її результатів та пов'язано з виникненням кримінально та криміналістично значимих наслідків.

Необхідно зазначити, що на думку багатьох дослідників серед засновників діяльнісного підходу до побудови криміналістичної характеристики саме організованої злочинності найкращий інструментарій відповідного аналізу запропоновано В. І. Куліковим. Цей інструмен-

тарій репрезентовано моделлю організованої злочинної діяльності, побудованою в трьох інформаційних блоках: технологічний, що містить відомості про предмет, механізм (спосіб) та обстановку організованої злочинної діяльності, тобто характеризує її із зовнішнього боку; структурно-організаційний, що містить відомості про особливості формування злочинного угруповання, його структуру, функціональний розподіл ролей між учасниками, методи управління, рівень кримінального розвитку, сферу кримінальної активності, особливості функціонування та організації захисту від викриття, тобто характеризує її з внутрішнього боку; особистісних елементів, що містить відомості про соціально-психологічну характеристику осіб, які входять до злочинного угруповання, а також характеристику психологічного стану самого угруповання як цілісного "кримінального організму" [12, с. 56].

Зазначені елементи пов'язані один з одним та між ними існують кореляційні зв'язки. Предмет злочинного посягання детермінує спосіб вчинення злочину, особу злочинця - члена ОЗУ, слідову картину злочину, характеризує особу потерпілого. Спосіб вчинення злочину відображає характерні властивості особистостей злочинців та прямо впливає на слідову картину злочину. Аналіз даних, що характеризують структуру ОЗУ, дає змогу з'ясувати функціональні ролі конкретних учасників злочину, встановити мотиви, цілі злочинної діяльності. Поведінка злочинців перебуває в тісному взаємозв'язку з поведінкою та способом життя потерпілого.

У якості висновку можна наголосити на тому, що аналіз "класичних" підходів до побудови криміналістичної характеристики окремих видів злочинів, а також здобутки діяльнісного підходу щодо розкриття її сутності, дозволяють згрупувати елементи характеристики злочинної діяльності у сфері кримінального автобізнесу у такі три блоки відомостей:

- 1) типова характеристика осіб й організованих злочинних угруповань;
- 2) предмет злочинного посягання та обстановка вчинення злочинів у сфері кримінального автобізнесу;
- 3) технологія злочинної діяльності у сфері кримінального авто бізнесу, що передбачає висвітлення механізму незаконного заволодіння автотранспортом та способів легалізації й збуту викраденого автотранспорту.

Література

1. *Подобний О. О.* Теоретичні, правові та організаційно-тактичні основи оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з корисливо-насильницькою організованою злочинністю : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Подобний Олександр Олександрович. - Одеса., 2014. - 468 с.
2. *Белкин А. Р.* Теория доказывания: научно-методическое пособие / Белкин А. Р. - М.: Издательство НОРМА, 1999. - 429 с.
3. *Бахин В. П.* Криминалистика. Проблемы и мнения (1962-2002) / Бахин В. П. - Киев: Охрана труда, 2002. - 268 с.
4. *Біленчук П. Д.* Криміналістика : підручник / Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. [за ред. П. Д. Біленчука]. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Атіка, 2001. - 544 с.
5. *Коновалова В. Е.* Теоретические проблемы криминалистической характеристики: криминалистическая характеристика преступлений / В. Е. Коновалова,

А. Н. Колесниченко. - М.: ВНИИ ПП, 1984. - 268 с.

6. Салтевский М. В. Криминалистика в современном изложении юристов / Салтевский М. В. - Харьков: Рубикон, 1997. - 432 с.

7. Тищенко В. В. Теоретичні засади формування технологічного підходу в криміналістиці : монографія / В. В. Тищенко, А. А. Барцицька. - Одеса : Фенікс, 2012. - 198 с.

8. Криминалистика : [учеб. для вузов. под ред. заслуженного деятеля науки Российской Федерации, проф. Р. С. Белкина] / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. - М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА - ИНФРА М), 2000. - 990 с.

9. Лук'янчиков Є. Д. Деякі питання побудови характеристик злочинів / Є. Д. Лук'янчиков // Часопис Донецького державного університету внутрішніх справ. - № 2. - 2002. - С. 60-64.

10. Євдокіменко С. В. Злочинна діяльність: сутність та криміналістичні аспекти боротьби з нею : дис... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Євдокіменко Світлана Вікторівна. - К., 2002. - 16 с.

11. Карпов Н. С. Злочинна діяльність : монографія / Карпов Н. С. - К.: вид-во Семенко Сергія, 2004. - 310 с.; Криминалистика / [под ред. Н. П. Яблокова]. - М.: Изд-во БЕК, 1995. - 708 с.

12. Куликов В. И. Основы криминалистической теории организованной преступной деятельности / Куликов В. И. - Ульяновск: Филиал МГУ, 1994. - 256 с.

13. Образцов В.А. Криминалистическая классификация преступлений / В. А. Образцов. - Красноярск: Изд-во Красноярск. ун-та, 1988. - 175 с.

14. Салтевский М. В. Криминалистика в современном изложении юристов / Салтевский М. В. - Харьков: Рубикон, 1997. - 432 с.

15. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія / Тищенко В. В. - Одеса: Фенікс, 2007. - 260 с.

16. Самыгин Л. Д. Преступная и криминалистическая деятельность как объект криминалистического изучения / Л. Д. Самыгин, Н. П. Яблоков // Криминалистика : учебник / [под ред. Н. П. Яблокова]. - М. Изд-во БЕК, 1995. - 708 с.

17. Кветной М. С. Человеческая деятельность: сущность, структура, типы (социологический аспект) / Кветной М. С. - Саратов: Изд-во Саратовск. ун-та, 1974. - 224 с.

18. Карагодин В. Н. Преодоление противодействия предварительному расследованию / Карагодин В. Н. - Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1992. - 247 с.

19. Тищенко В. В. Концептуальні основи розслідування корисливо-насильницьких злочинів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Тищенко Валерій Володимирович. - Х., 2003. - 445 с.

Болгар О. В.,
Аспірант
кафедри криміналістики
Національного університету
"Одеська юридична академія"
Надійшла до редакції: 23.12.2016

УДК343.98

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ НА ЕТАПАХ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПЕРТА

Каляянова О. Д.

Предметом даного дослідження стали статусові позиції в експертології в ключі поглибленого комплексного аналізу продуктивної роботи експертів по реалізації завдань, а саме, експертної діяльності як системного процесу у режимі постійного контролю в частині відповідності до вимог наукових методик у цій сфері і статусної коректності суб'єкта дослідження до виконання процесуальних завдань щодо справедливості прийнятих рішень. Об'єктність дослідження представлена системою процесів об'єктивно-суб'єктивної характеристики у пізнавальній діяльності експерта, зумовленою завданнями слідчо-судових органів, на різних рівнях його людської природи. Звіт про досконале і повне дослідження у цій сфері професійної діяльності буде мати позитивний вплив у проєкції на діяльність компетентних осіб юридичного провадження в аспекті формування умов прийняття законних рішень.

Ключові слова: експерт, дослідницька діяльність експерта, етапи дослідження, контроль, види і форми контролю у дослідницькій діяльності, методи і прийоми здійснення контролю.

Предметом данного исследования стали статусовые позиции в экспертологии в ключе углубленного комплексного анализа продуктивной работы экспертов по реализации заданий, а именно, экспертной деятельности как системного процесса в режиме постоянного контроля в части соответствия требо-

ваниям научных методик в этой сфере и статусной корректности субъекта исследования к исполнению процессуальных заданий в отношении справедливости принятых решений. Объектность исследования представлена системой процессов объективно-субъективной характеристики в познавательной деятельности эксперта, обусловленной заданиями следственно-судебных органов, на различных уровнях его человеческой природы. Отчет о полноте исследования в этой сфере профессиональной деятельности составит позитивное влияние в проекции деятельности компетентных лиц юридического производства в аспекте формирования условий по принятию законных решений.

Ключевые слова: Эксперт, исследовательская деятельность эксперта, этапы исследования, контроль, виды и формы контроля в исследовательской деятельности, методы и приемы осуществления контроля.

The subject of present research includes the theoretical aspect of expert study, which is the key in a system of proper research expert. However, it is less thoroughly studied by scientists. The reason is the weak integration of knowledge that are not forensic in its nature but they exhibit structural and functional connections in expert activities. The deficit of such knowledge of the human phenomenon as a complex tool in understanding of the internal and external world leaves a researcher the qualities to distinguish an information and to control

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**